

Радивој Радић

Треће
допуњено
издање

Срби пре Адама и после њега

Библиотека
Минуї
Книга деведесїї шесїа

СТУБОВИ КУЛТУРЕ

Уређује
Предраг Марковић

Радивој Радић

Срби пре Адама и после њега

*Историја једне злоујојребе:
Слово ѿројив „новороманѿичара“*

Треће, допуњено издање

Опрема
Душан Шивић

Београд
2011.

*У знак сећања
на мој учитеља
академика Божидара Ферјанчића*

На корицама
*Средњовековни џанџир ојџојан у Србији,
XIV-XV век; буздовани, XV век*

ПРЕДГОВОР ДРУГОМ ИЗДАЊУ

Књигом Срби пре Адама и после њега, која се појавила у јесен 2003. године, покушао сам да историјску науку одбраним од агресивних псеудоисторичара и јавности укажем како на неутемељеност њихових теорија о Србима као најстаријем народу, тако и на штету коју су таквим деловањем нанели српском народу. Веома позитиван одјек на који је књига наишла код шире читалачке публике уверио ме је да је испунила своју мисију. Одржано је неколико промоција, дао сам велики број интервјуа на радију и у разним дневним новинама и недељницима, поједине новине су у више наставака донеле опширне изводе из моје књиге, уприличена је и једна веома гледана телевизијска емисија. Када се има у виду бурно време у којем живимо, време испуњено свакодневним сензацијама на свим пољима, одјек моје књиге био је потпуно задовољавајући. Јављали су ми се не само они које познајем него и мени сасвим непознати људи, како из Београда тако и из унутрашњости, и речима хвале поздравили излазак књиге као нешто на шта се дуго чекало. Њихова сажета оцена би се могла

свести на следеће: „Сматрали смо да су теорије псеудо-историчара у најмању руку сумњиве, али да су они оволике незналице нисмо могли ни да претпоставимо.“

Жучна реакција оних о чијем незнању сам писао, испуњена увредама, на које се не треба обазирати, и одсуством озбиљних аргумената, такође је показала оправданост појављивања моје књиге. Наравно, ни у једном тренутку нисам помислио да ће ме псеудоисторичари хвалити. Чињеница да је тираж првог издања распродат и да се, ево, појављује и друго, изнова доказује да је књига *Срби пре Адама и после њега* постигла свој циљ. Друго издање садржи и *Додаџак* у који су ушли делови полемике вођене на страницама НИИ-а у јулу, августу и септембру 2004. године, као и неки нови прилози о српској псеудоисториографији.

И, напоследку, нека ми буде допуштено да признам и то да сам се пишући књигу Срби пре Адама и после њега одлично забављао.

септембар 2005. године

Р. Р.

РЕЧ НА ПОЧЕТКУ

„Најтеже је за истину
у време када све може да буде истина.“
Станислав Жежи Лец (1909-1966)

Књига коју управо имате у рукама – настала нерадо и више по присили, и из потребе да се један научни еснаф одбрани од насртљивог и неугог аматеризма – пре свега упозорава и упућена је широј читалачкој публици а мање меродавним стручњацима. Због тога су не само њен унутрашњи распоред него и начин саопштавања, па у одређеној мери и обим, саобразни тако постављеном циљу. Отуда, такође, на појединим местима ову књигу ће обележити и прилично полемични, понегде и иронични тонови. За историчаре од заната, умешне да разликују научно утемељену истину од полуистина, неистина, хаотичних импровизација, површно и брзоплето донетих закључака, ова књига је потпуно непотребна. Проблем са историјским полуистинама нарочито је осетљив јер се увек верује погрешној половини, па стога оне могу бити далеко опасније од отворених лажи.

Општа криза, чији смо сведоци већ дуго низ година, а која је за последицу имала и свеопшту

пометњу духа, произвела је једну нову невољу која се веома размахала. О чему је, заправо, реч? Утисак је да је последњих година историјска наука више него икада раније, рекло би се, изложена нападима исувише самоуверених и површних дилетаната. Иначе, такође се чини да ниједна хуманистичка наука није толико злоупотребљавана и постала поприште агресивних аматера као што је то био случај са историјом. Самозвани свезнадари, разметљиви квазиучењаци и умишљени познаваоци прошлости свог народа којима је све јасно, неоптерећени знањем и без познавања елементарних начела историјске методологије, неутемељено и надмено вршљају по истинама проистеклим из једностолетних напора српске критичке историографије. Школу српске критичке историографије утемељили су Иларион Руварац и Љубомир Ковачевић, односно научници који су зналачки, корак по корак, проширивали знања о историји српског народа у Средњем веку и истовремено српској историографији изборили завидан углед у оквиру европске и светске медијевистике.

При том, како ћемо видети, групација „просветљених“ не устручава се да припаднике српске критичке историографије – која постоји већ више од сто година и коју чини неколико поколе-

ња истраживача – назове „фалсификаторима“, „преписивачима“, „надуваним медијатерима и ауторитетима што су уништили српску патриотску историју“, онима који пишу по „германско-ватиканском диктату“, „узурпаторима и незналицама које треба батинати“ (sic!). Неотесаност и тежина изнесених увреда само се делимично могу упоредити са примедбом упућеном златару да је његов накит лажан, да није направљен од племенитих метала него од јефтиних легура, да он, златар, у ствари, подваљује продајући бижутерију.

На крилима аутосугестије како су богомдани да, напоскон на прави начин, осветле тамне векове (ране) повеснице Срба, „новоромантичари“ прекрајају историју сходно сопственим визијама и најтривијалнијим потребама дневне политике, изнова воде и накнадно добијају већ давно изгубљене битке, научно утврђене друштвене токове доводе у сагласност са властитим сновиђењима. На тај начин у историјску науку настоје да уведу једну нову и до сада непознату категорију коју бисмо могли означити као *пожељну истину*, истину које су они тобоже увек били свесни, али која је недавно само у потаји грејала њихова родољубива срца. При том су склони да пренебрегну упозорење Албера Камија који каже да „тражити оно што је истинито не значи тражити оно што је пожељно“.

Тој (њиховој!) истини, која уместо да буде исход а представља тек полазиште за наводна нова истраживања, потом се прилагођавају подаци сачувани у расположивим изворним сведочанствима, боље рећи у делу сачуваних извора. Овај поступак неодољиво подсећа на древну античку легенду о горостасном разбојнику Прокрусту који је имао две постеље, кратку и дугачку. Он је пресретао пролазнике и приморавао их да легну у постељу – високе је стављао у мали кревет и одсецао им од ногу онолико колико су оне биле дуже од постеље, док је људе ниског раста стављао у велики кревет и истезао их до (пожељне!) дужине. Са научне тачке гледишта – непотребно је и напомињати! – читав проблем је у текстовима „новоромантичара“ постављен наглавце.

У радовима дилетаната, које прате гламурозне најаве у медијима, на методолошки недопустив и опасан начин преплићу се епска поезија, дневна политика, митологија, прижељкивана историја, слободна домишљања. У њиховим радовима је све могуће, па тако за трен нека сањарија прераста у „чврсто“ историјско језгро. Они настоје да историчаре сведу на једну занимљиву мешавину опсенара и пророка, а у таквом руху се сами најбоље осећају. При томе је од споредне важности чињеница да је дубина настале заблуде,

ако бисмо уопште смели да тако еуфемистички назовемо њихове фантазмагоричне пројекције, упоредива са погрешним уверењем оних који би се усудили да данас тврде како Земља није округла него да је наша планета у ствари плоча коју држе четири слона или четири корњаче.

Одломци њихових текстова се у виду фељтона, у разним дневним новинама, као духовна храна подастиру широкој читалачкој публици горљивој да нешто више сазна о сопственој прошлости. Овде не могу а да не поменем духовиту опаску старог аустријског књижевника Карла Крауса који каже да писати фељтон значи коврати увојке на ћелавој глави. Агресивна промоција која каткад прати издања ових „новоромантичара“ у српској псеудоисториографији – чији је знак распознавања лозинка „Срби народ најстарији“, преузета из дела касновизантијског историчара Лаоника Халкокондила и уздигнута на ниво принципа – у знатној је мери јавно мњење, заправо, један његов део, преусмерила у ретроградном смеру. Не кријем да је одредница „новоромантичари“ (наглашено под наводницама!) поменута у пејоративном значењу. Премда су поједине колеге склоне да их означе као вулгарне историчаре, радије сам се одлучио за назив „новоромантичари“. Данас такве извитоперене ис-

торијске оцене могу износити једино занесењаци и покварењаци. Одмах да додам – ово није време занесењака, они су групација у изумирању.

Није спорно да се историја гради од докумената и идеја, од извора и од маште. Али тако побројани „састојци“ требало би да се налазе у уравнотеженом складу. Међутим, код „новоромантичара“ имамо превише маште док су остали елементи сасвим атрофирани.

Питам се онда, не без резигнације, зашто овакви аутори псеудо-историје не настане бескрајне просторе које им штедро нуди научна фантастика. Она подразумева несметано и необузвано кретање маште без било каквих обавеза и методолошких стега. Ипак, њима се некако више свиђа управо историја. И, као по правилу, „новоромантичари“ се хватају у коштац са најтежим историјским проблемима, питањима за која, најблаже речено, нису довољно спремни.

Веома погубан учинак ових истраживача којима је све јасно огледао се и у томе да је историјска свест српског народа, изванредно осетљива и чак рањива у годинама распада једног поретка – слома симболично оличеног у рушењу Берлинског зида 1989. године – лагано сунувраћена у самодовољност и опскурни национализам. Све је то, наравно, било потпуно излишно, будући да

је неоспорна чињеница да Срби заузимају часно место у европској средњовековној историји и, сходно томе, нема било какве потребе да дотерују своју прошлост. Наравно, историја неког народа не би се смела дотеривати ни уколико је „мала“. Речју, сама помисао да историју треба дотеривати скаредна је.

Стручњаци су књиге „новоромантичара“ дочекали са мешавином учtivoг презира и интелектуалне згађености. Јер, нема сумње, зналци нису могли бити преварени заводљивим али неутемељеним теоријама које могу да годе националној сујети, али са историјском истином немају ништа заједничко. Уз то, они су, с пуно разлога, веровали да би полемисање са „новоромантичарима“ у ствари било само беспотребно губљење времена. Морам да признам да имам потпуно разумевање за такав став. У својој умишљеној охолости и мегаломанији, „новоромантичари“ су такву врсту ћутања можда схватили погрешно, као својеврсну капитулацију пред њиховим небулозним теоријама, као подстрек да су на правом путу, као повољан ветар у једра њихове разбуктале маште.

Ипак, управо због шире читалачке публике, због радозналаца који желе да сазнају прошлост свог народа а нису вични да увиде неутемељеност и произвољност закључака које им препоручује

ова дружина игнораната, сматрао сам за потребно да ипак одговорим на њихове распојасане и дрске нападе.

Отуда је ова књига превасходно побуна против незнања, али не против незнања које је свесно себе самог и као такво спремно да учи и позајмљује од знања, него против незнања охолог и разметљивог, незнања, дакле, које мисли да ако је бескрајно, а јесте, може да буде јаче од крског знања. Ова књига је у исто време глас против бахате самоуверености која је чедо таквог незнања, против површности, против самодовољности, против наказног аутизма. На страницама које следе читаоци ће лако моћи да се увере колике су незналице ти „пробуђени“ научници и тобожњи душебрижници за васколико српство.

СПИСАК СКРАЋЕНИЦА

Влајић-
Земљанички,
Срби сџароседеоци
Балкана

Борислав Влајић-Земљанички,
Срби сџароседеоци Балкана и
Паноније у војним и цивилним
догађајима са Римљанима и Хеле-
нима од I до X века, Београд 1999.

Деретић, *Западна*
Србија

Јован И. Деретић, *Западна Србија:
крајњак преглед историје Срба од
3. века с. е. до наших дана*,
Београд 2003⁴.

Јевђевић, *Од Индије*
до Србије

Доброслав Јевђевић, *Од Индије до
Србије: џрасџари џочейџи срџске
историје (Хиљаде џодина сеоба
срџског народа кроз Азију и Ев-
ропу џрема сџисима и џиџаџима
највећих свеџских историџара)*,
Београд 2002².

Луковић-Пјановић,
Срби... народ најс-
џарији

Олга Луковић-Пјановић, *Срби...
народ најсџарији*, I-II, Београд
1990.

Шћекић, *Сораби*

Драшко Шћекић, *Сораби: истори-
риоџис*, Београд – Подгорица
1994.

I СРБИ ПРЕ АДАМА

Одмах на почетку желео бих да нагласим да према историчарима аматерима немам било какву врсту презира и потцењивања. Напротив, не могу а да се не сложим са оценом коју је изрекао такав зналац као што је Жак Ле Гоф. Он бележи: „Дилетанти и вулгаризатори историје имају такође својих чари и своју корисност; а њихов успех сведочи о потреби коју људи осећају данас да учествују у колективном памћењу.“¹ Сматрам да се ова оцена ипак превасходно односи на аматере подстакнуте племенитим намерама да се проникне у прошлост, а да њихове евентуалне грешке потичу из недовољног познавања историјске методологије.

Међутим, дружина „новоромантичара“ о којој говорим ни у ком случају се не може убројати међу овакве посленике историјске науке. Схвативши историју као дестилат који је истекао из десетерачке народне епике, као амалгам дневне политике и националних фрустрација, као непрегледан простор за испољавање „родољубља“ и, с тим у вези, сопствене промоције, а наоружани народском доскочицом: „Што је баби мило, то јој се

¹ Ž. Le Gof, *Za jedan drugi srednji vek: vreme, rad i kultura Zapada*, prev. M. Radović, Novi Sad 1997, 5.

и снило!“ и лакомисленим уверењем да су у последњих сто година сви „званични“ српски историчари били у заблуди, а само они, „новоромантичари“, нису, бучно и безобзирно нахрупили су у простор што га је образовало рушење једног система који је почео вртоглаво да се распада, у вакуум настао вишедеценијским потискивањем српског националног осећања у име, показало се, крхког југословенског заједништва.

Од самог почетка били су налик устрепталим спасиоцима људског рода, увереним да су, рецимо, изумели лек против рака и сада обијају прагове болница и бироа за патенте нудећи свој изум. Надахнути месијанском улогом, а подозриви према другима, љубоморно чувају своје боце у којима се бућка спасоносни мелем, та алхемија њихове генијалности. При том су разочарани што их нико не схвата озбиљно и што нико не верује да су, управо они, предодређени да коначно стану на пут пошаста која од памтивека немилосрдно коси милионе људи.

Да је наша средина – или бар један њен део пријемчив на јефтине сензације и наклоњен паранауци – била спремна да „новоромантичаре“ дочека раширених руку, могла је да покаже и једна данас скоро заборављена епизода из не тако давне прошлости.

„Бомба“ мексичкој филолоџи

Негде средином осамдесетих година, сада већ прошлог, XX столећа појавила књига под називом „Хомерова слепа публика“ у којој је њен аутор – реч је о мексичком хотелијеру који се зове Роберто Салинас Прајс² – смело тврдио да се древна Троја не налази тамо где се налази него да је смештена у херцеговачкој Габели. На телевизији данима су се вртили извештаји како тамошњи председник општине на величанственом дочеку хлебом и сољу поздравља ингениозног научника. Верујем да се старији међу читаоцима сећају хистерије која је пратила тај догађај.

Уприличен је и један разговор на телевизији о којем је веома надахнуто писала Бранка Оташевић, новинар „Политике“, у осврту под насловом „Босно моја, микенска...“. Ево појединих делова из њеног текста: „Један археолог, један историчар и један класични филолог нису могли ништа не против Роберта Салинаса Прајса, него против Муфида Мемије. С мексичким филологом који је утврдио да је античка Троја у нашој Габели они се нису ни суочили, али је новинар ТВ Сарајево, водитељ емисије ‘Албум’, био толико

² Roberto Salinas Prajs, *Homerova slepa publika: esej u geografskim uslovima za mesto Ilij u Ilijadi*, Beograd 1985.

загрижен за идеју о свом могућем тројанском пореклу да угледним научницима није пустио да дођу до даха. Ништа није помогло што је археолог тврдио да код нас засад нема никаквих трагова микенске културе, што је филолог указао да је у Америци Прајсова књига једва објављена, и то без фуснота, што је историчар упозорио да народ не би требало смућивати а ђаке одвраћати од важећих научних теорија... Муфид Мемија није имао никаквих резерви према Прајсу и 'демократски' је бранио његово право на другачије мишљење. Заборавио је, само, да по правилима понашања аргументе треба да даје онај ко побија постојеће теорије новим хипотезама, па је несрећног археолога сатеривао уза зид тражећи доказе, а Прајсу је све веровао на реч... Да ли је водитељ био толико упоран и толико ангажован за 'габелску Троју' зато што му је, као добром професионалцу, била потребна провокација, 'контрапункт' у драматургији емисије, или што је, као добар патриота, подржавао мере Републичког извршног већа Босне и Херцеговине и Туристичког савеза о озбиљном раду на путоказу Прајсове хипотезе? Ко зна, можда је Пријамова палата, као што се синоћ на екрану видело, заиста надхват Прајсове руке? Уосталом, у општој потрази за илирским, дарданским, венетским, келтским и иним коре-

нима наших народа и народности – зашто не покушати и са тројанским (погвукао Р. Р.)?³

Ниједан од многобројних класичних центара широм Европе није ни регистровао појаву речене књиге, а камоли да је устао у некакву полемику са њеним аутором. У Загребу је, додуше, једна група класичара, археолога и историчара написала књигу у којој су се нарутали бесмисленој теорији мексичког истраживача.⁴ Данас се Прајсове књиге више нико и не сећа и она с разлогом није издржала суд времена. Ипак, чињеница је да такве књиге загађују духовну атмосферу друштва у којем се појављују и остају као тужно сведочанство о средини и интелектуалној клими времена у којима су настале.

Две „школе“

Уз извесне оgrade, уосталом сасвим мале и небитне, може се рећи да је појава књиге госпође Олге Луковић-Пјановић, под ефектним називом *Срби... народ најстарији*, представљала „прекретницу“ и да је одшкринула врата њеним следбеницима и епигонима. Догодило се то 1990. године, у време узбурканих страсти, у свим републикама

³ „Политика“, бр. 25856, год. LXXXII, петак, 27. септембар 1985. године.

⁴ *Troja i kako je steći*, Zagreb 1985.